

Environmentální akce, reporty, přírodovědná pozorování, ekoporadenské tipy, botanika, zoologie, úvahy, recenze, zdravá výživa, práva zvířat, aktivismus, zdravý životní styl, odborná literatura, přírodní beletrie a poezie...

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně
Základní organizace ČSOP Strakonice

Vážení čtenáři,

zdravíme vás při čtení dubnového čísla našeho časopisu, které ač se to nezdá, je ve dvou ohledech zcela mimořádné. Jednak vychází v době, kdy celou společností silně rezonuje zcela jiné téma. Pandemii koronaviru se z trochu jiných úhlů pohledu, než je obvyklé, věnujeme v jediném samostatném článku. Při všem zlé, co se kolem odehrává, však věříme, že velká část z

nás dokáže jiný denní režim využívat k činnostem, na které třeba v běžném shonu nezbyvá tolik času. Jednou z nich může být i četba environmentálních novinek prostřednictvím Kompostu nebo jiných periodik. Přinášíme tedy jejich novou várku v obvyklé podobě (samozřejmě s výjimkou všech akcí, které byly pro měsíc duben původně v plánu).

Druhým důvodem, proč je dubnový Kompost unikátní, je číslovka 100 v jeho celkovém pořadí. Samozřejmě, jedná se o podružný statistický údaj, ale pro milovníky výročí a nejrůznějších milníků určitě zajímavý. Osobně nemám přílišné bilancování v oblibě, protože může vést k nepatřičnému porovnávání. Časopis Kompost je stejně jako jeho alegorie s malým počátečním písmenem živoucí organismus, který se neustále vyvíjí. A bude se vyvíjet i nadále, což je dost závislé na všech, kteří se na jeho tvorbě podílejí. Tedy na materiálu dohazovaném na hromadu i správných podmínkách pro všechny zúrodnovací procesy. Na tomto místě se tedy sluší poděkovat těm, kteří se na té stoce jakýmkoli způsobem podepsali. Pravidelným, občasným i jednorázovým přispěvatelům, fotografům, jazykozpytcům i všem, kdo se nějakým způsobem zaslouhují o to, že je stále o čem psát (ty dobré zprávy především). A v neposlední řadě i všem čtenářům, kteří si na naše texty udělají každý měsíc chvilku času, případně nám i napíší, co si o tom všem myslí. Budeme rádi, když nám zachováte přízeň i nadále.

Přejeme všem, aby se vám v tomto složitém období podařilo najít za normálních okolností neviditelné světlé stránky. Hezké jaro, váš Kompost. -jj-

Z obsahu tohoto čísla:

Uhnízdí se ve Strakonických čáp?.....	2
Radomyšlské Budkování.....	3
Co nám nový koronavirus vzal i dal?.....	3
O síle zájmu a úsměvu.....	5
Urbex - Místa, která si příroda bere.....	6
Strýmka.....	7
Soumrak piva v PETkách?.....	8
Večer s dokumentem - 74. díl.....	9
Obojživelníci a plazi České republiky.....	9
Dubnová krajina Jirky Wagnera.....	10
Odebíráme pro vás Sedmou generaci.....	10
Zneužitá svoboda.....	11
Chuťovky k pivu.....	11

Foto Tomáš Vlasák

Ohlédnutí

Uhnízdí se ve Strakonických čáp?

Čáp bílý je jeden z ptáků, který již dlouhou dobu "doprovází" člověka. A to nejen díky populární symbolice. Ke svému hnízdění využívá náhradních biotopů - lidských staveb a objektů. Ve druhé polovině 20. století došlo vzhledem k rozsáhlým změnám v krajině k prudkému úbytku početnosti na území ČR. Ke konci století se situace začala zlepšovat, ale v současné době jdou čísla opět dolů (a to i z důvodu meteorologických extrémů posledního desetiletí). Negativní změny v zemědělství pokračují, celková situace čápa je nejistá. I když jsou systémové změny těžko uchopitelné, existuje poměrně efektivní způsob pomoci - instalace hnízdních podložek na vhodná místa a objekty. Přestože je to záležitost technicky a finančně poměrně náročná, existuje okruh lidí, kteří se jí u nás věnují. Z jejich středu byla (Stanislavem Chvapilem) vypravena dokonce publikace mapující čápa bílého v okrese Strakonice (viz [Kompost č. 9/2016](#)). Na začátku tisíciletí se počet zde obsazovaných hnízd pohyboval kolem 15. Z dostupných oficiálních informací vyplývá, že na samotném území města Strakonice dosud k hnízdění nedošlo. I když z neoficiálních zdrojů můžete získat informaci opačnou. Každopádně by se jednalo o hnízdění "historické" a zcela určitě bez instalace náhradní hnízdní podložky.

Zmiňované skóre se ale možná brzy změní, a to díky strakonické nadšenky Petře Kurschové, která svým zápallem nakazila všechny potřebné instituce i konkrétní lidi a výsledkem byla v pátek 13. března instalace hnízdní podložky na jeden ze zaslepených komínů budovy městského zahradnictví (naproti psímu útulku).

Ale pěkně popořadě. Petra nás kontaktovala v zimě s dotazem, zda se podobná akce ve Strakonících neplánuje. Čápa již nějakou dobu v hledáčku máme, ale z důvodu nedostatku lidské kapacity jsme zatím konkrétní kroky nerealizovali (čímž zároveň dementujeme novinovou informaci, že to "strakonické ochránce přírody dosud nenapadlo"). Každopádně jsme rádi, že se této věci někdo ujal a hlavně ji dokázal dotáhnout do konce. A to s nasazením nebyvalým.

Po několika schůzkách na Odboru životního prostředí a Technických službách (jejichž pomoc byla nepostradatelná) se již

Foto -jj-

pravděpodobně do areálu úpravní vody Hajská. Což by mohlo být pro čápy ještě vhodnější prostředí.

S napětím budeme očekávat, zda Strakonice možná poprvé v historii získají svůj hnízdní pár čápů. -jj-

Foto -jj-

věci rozběhly závratnou rychlostí. Petra zajistila realizaci samotné podložky (veliké poděkování za bezplatnou výrobu manželům Lence a Václavu Kopáčkovi) a k vyzvednutí a připevnění na komín domluvila strakonické hasiče. Konstrukci podložky vyplnila potřebným materiálem - vrbovým proutím, hnojem a vápnem (k imitaci výkalů) - což zvyšuje pravděpodobnost zahnízdění. Symbolicky na pátek 13. pak byla domluvena instalace podložky, čehož se ujala s plošinou dvojice strakonických hasičů. Na profesionální práci ve výšce byla radost pohledět a během dvou hodin bylo hotovo. Fotky z akce můžete zhlédnout na facebooku [zde](#).

Teď už bude následovat netrpělivé čekání. I když instalace proběhla už v době, kdy byla část české čapí populace zpátky ze svých zimovišť, stále je ještě šance, že k zahnízdění dojde. A když ne letos, tak třeba příští rok. Tomu také nasvědčuje zpráva, že čápi již v minulosti na těchto komínech byli pozorováni. To však není všechno. Chystá se druhá instalace -

Překopávky

Radomyšlské Budkování v plném proudu

Rádi bychom přinesli aktuální zprávy z projektu Budkování, který od loňského podzimu rozvíjíme ve spolupráci s Českým svazem ochránců přírody Strakonice. V rámci akce financované národním programem „Ochrana biodiverzity“ jsme nabídli obyvatelům Radomyšle a přilehlých obcí zapojit se konkrétními kroky do ochrany přírody. Paralelně se tak přesouváme z tématu snižování množství odpadu v domácnostech k podpoře rozmanitosti života v okolní přírodě. K tomu jednoznačně patří podpora hmyzu, obojživelníků (přenosy žab přes komunikace a tvorba žabích biotopů) a také ptactva – a o tom právě Budkování je. Instalujeme hnízdní budky pro zpěvné druhy ptáků, aby měly více možností, kde vyvést novou generaci svých potomků.

Na podzim loňského roku jsme zveřejnili výzvu, aby se lidé prošli po své zahradě či okolí a vytipovali vhodný strom, na který by se dala umístit ptačí budka. Na našem webu bylo více informací, jak vhodné místo vybrat. Ideální bylo, pokud zájemci tušili, jací ptáci létají v jejich lokalitě (ale nebylo podmínkou). Zájemců volalo velké množství, a to nás utvrdilo v tom, že tato forma spolupráce spojená s navazováním sousedských vztahů byla dobrým krokem.

Následně jsme spolu s ČSOP nechali vyrobit požadovaný počet budek. Pro Klíček to bylo 50 ks tzv. sýkorníků. Následně jsme je letos v únoru začali distribuovat zdarma zájemcům spolu se zásobou slunečnicových semínek pro zimní přikrmování. Takto jsme rozdali a pomohli umístit budky v Radomyšli, Domanicích, Lázu a dalších obcích. My s Klíčkem jsme nainstalovali několik budek po Radomyšli a v Domanicích na veřejně přístupných místech.

S těmi, kdo se zapojil do Budkování, zůstaneme dále v kontaktu a po sezóně (tedy někdy na podzim 2020) je vyzveme, aby zkontrolovali obsazenost budky, provedli její vyčištění a přípravu pro další hnízdní sezónu. Pokud zůstane budka bez hnízda, bude lepší pro ni nalézt vhodnější lokalitu. Více času a energie není potřeba. O tom, jak to celé dopadlo, přineseme zprávu na podzim. *Klíček Radomyšl z. s.*

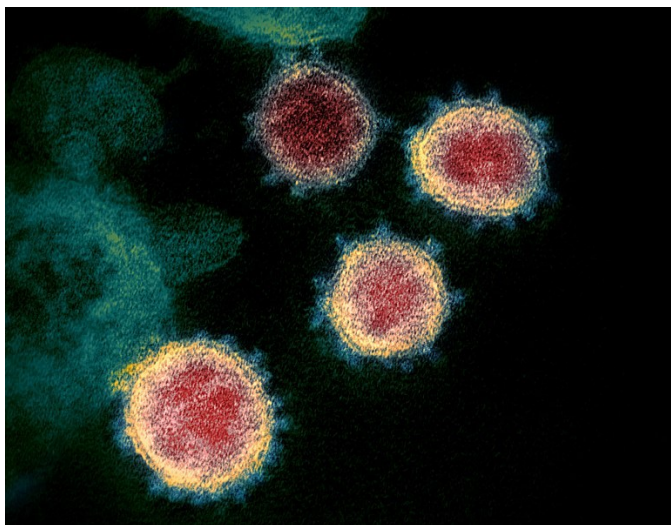
Foto archiv Klíček Radomyšl z. s.

Co nám nový koronavirus vzal i dal?

Je asi nemyslitelné, abychom nějakým způsobem nereagovali na současné dění kolem šíření onemocnění COVID-19. Tento příspěvek píše 22. března, tedy v den, kdy počet nakažených v ČR překročil číslo 1000. Rozhodně nechci přihazovat na tu již nekonečně velkou hromadu aktualit, ani rozebírat události, které se překotně vyvíjejí. Nechci také nikoho strašit, ani uklidňovat. Věřím, že velká část lidí se zdravým uvažováním si na celou záležitost dokáže vytvořit svůj názor – nebývalé mediální masáže navzdory. I já svůj názor mám, ale není mým cílem jej šířit, protože chápu, jak je téma třaskavé a zatím příliš emocionálně vnímané. Chtěl bych pouze upozornit na některé souvislosti, kterým se v záplavě toho ostatního příliš nedaří sáknout na povrch.

Nejdříve trochu zešíroka. Mám silný dojem, že v současné době vnímá značná část společnosti virovou pandemii jako zcela novou hrozbu a také jako něco, co vzniklo pouhou shodou nešťastných okolností. Ani jedno z toho není tak úplně pravda. Viry jsou součástí světa odnepaměti. Tito parazité všech ostatních forem života za normálních okolností pomáhají udržovat přírodní rovnováhu. Pokud je virový činitel příliš slabý, ze soutěže o své místo na slunci vypadává. Pokud je naopak moc agresivní, zabijí svého hostitele dříve, než se dokáže efektivně šířit. Je tedy jasné, že úspěch virů leží kdesi uprostřed. Získávají tak své trvalé místo v ekosystémech a jsou „nedílnou“ součástí rostlin i všech živočichů (včetně člověka). Koexistují spolu a tlumí se navzájem. Podobně jako kůrovec ve zdravém lese, kde sice přežívá, ale nepůsobí kalamitní stav. Čas od času může dojít k hříčce evoluce – mutaci viru, která způsobí vznik nové – někdy méně, někdy více odolné a agresivní formy. Tohle všechno patří do sféry přirozených přírodních mechanismů, proč to tedy uvádím? Protože jsme byli za několik málo posledních desetiletí svědky takových událostí, které by se pravděpodobně za běžných (přírodních) okolností vůbec neodehrály nebo by se odehrály zcela jiným způsobem. Ptačí, prasečí chřipka i nové formy koronavirů (SARS, MERS a současný SARS-

CoV-2) mají jednoho společného jmenovatele. Jedná se o viry konkrétních druhů zvířat. Vzhledem k vhodným podmínkám získaly vlastnosti, které jim umožnily přenos na člověka a některým z nich i úspěšné šíření v lidské populaci. Za ony „vhodné podmínky“ jsou často označovány intenzivní chovy zvířat, u nových koronavirů pak stopy často vedou k asijským tzv. mokřým trhům s divokými druhy zvířat (včetně nového SARS-CoV-2) – viz např. [zde](#), [zde](#) nebo i oficiální wiki zdroj [zde](#). Pokud tedy chceme porozumět a najít příčinu častých mutací „chřipkových“ virů, mnoho odpovědí nám poskytne náš způsob zneužívání zvířat.

SARS-CoV-2, foto CC BY 2.0

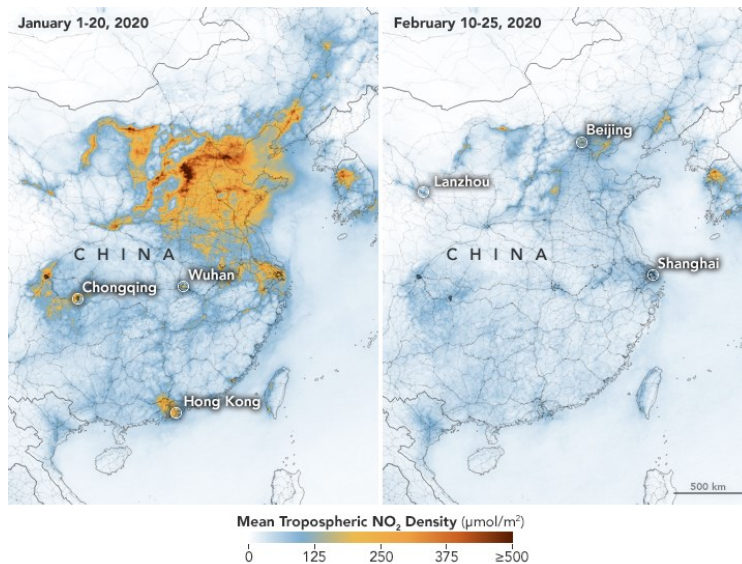
dodávkách ochranných prostředků, záměrné zpoždění ustavení krizového štábu, sběr politických bodů...), napadají mě pouze pojmy jako tristní nebo tragikomické.

U nemoci COVID-19 je již známé, že její průběh je u mladších, zdravých a odolných lidí ne úplně nepodobný klasickým chřipkám nebo virózám. Často u dětí, ale i u dospělých může probíhat pouze s lehkými příznaky nebo bezpříznakově. Navíc jsou nakažené osoby nejvíce infekční v počáteční fázi onemocnění před plnou manifestací příznaků. Což jsou všechno informace, ze kterých budou vyplývat řádově vyšší počty skutečně nakažených, než uvádějí oficiální statistiky, a pouze dílčí vliv konkrétních karantén a trasování zdrojů. Naopak rizikovou skupinou jsou starší lidé (70+) a lidé s jinými zdravotními komplikacemi. A právě na maximální ochranu těchto skupin měla být cílena veškerá opatření. Zda tomu tak bylo a je v ČR, ponechávám bez komentáře. Zatím jsem měl silný pocit, že je chráněna spíše ekonomika. Balancování na hraně mezi efektivní restrikcí a udržení většiny hospodářských kapacit bylo podle mého názoru až moc okaté.

Od troufalého a riskantního plánu Anglie na vytvoření tzv. kolektivní imunity tento stát již v posledních dnech ustupuje. Na druhou stranu je třeba říci, že počítal s širšími souvislostmi pandemie, včetně té ekonomické. Výše uvedené cílení ochrany na nejrizikovější skupiny obyvatel prozatím naplňuje asi pouze Švýcarsko. Velmi podceňovanou a všeobecně ignorovanou je role individuální odolnosti a imunity. Alespoň v době, kdy planetu sužuje nákaza bez prozatím známé specifické léčby, bych očekával, že bude tomuto tématu věnována pozornost. Mezi tisíci zprávami jsem však o posilování imunity zaznamenal pouhé dva nebo tři články. Složitější, méně viditelná a dlouhodobá řešení, jak známo, nejsou příliš populární.

Svět po koronavirové pandemii letošního roku už určitě nebude stejný. Možná je troufalé na tom všem hledat nějaká pozitiva, ale i pro překonání současné krize je důležitý vhléd odjinud. Třeba si můžeme nechat napovědět, co po odezdnání nouze dělat jinak.

Je patrné, že pandemie nemoci COVID-19 má v mnoha ohledech pozitivní dopad na globální životní prostředí. A to zejména v souvislosti s útlumem hospodářství. Osobně je mi moc líto, že takového stavu nebylo dosaženo vědomou celospolečenskou volbou a museli jsme k němu být dotlačeni v nouzi. V Číně, která už má snad nejhorší za sebou, byl tento jev pozorován nejdříve. Podobnou trajektorii jako nákaza samotná se provinciemi prohnal fenomén čistějšího ovzduší, včetně poklesu emisí některých nebezpečných skleníkových plynů (viz [zde](#)). Až neuvěřitelně zní zpráva, že podle některých výpočtů bylo v Číně zlepšením ovzduší zachráněno asi 20x více životů, než kolik je tamních obětí koronaviru (viz [zde](#) a [zde](#)). Podobný efekt měl útlum dopravy a průmyslu i v Evropě. Nejlépe pozorovatelný byl rozdíl

Koncentrace NO₂ před a po útlumu hospodářství spojeném s šířením koronaviru, snímek NASA

v epicentru nákazy – v severní Itálii (viz [zde](#)). Pandemie koronaviru také pomohla odhalit jednu z absurdit letecké dopravy – pokračující nevytížené linky nad Evropou z důvodu zachování tzv. slotů v letovém prostoru (více viz [zde](#) a [zde](#)). Krachující menší letecké společnosti a vyprázdňená lyžařská centra v Alpách jsou průvodním jevem těchto měsíců a pravděpodobně nám dobře ukážou, nakolik se můžeme obejít i bez nich. Do diskuzí posledních dnů stále častěji vstupují pojmy jako hospodářská recese, poklesy burz a akciových trhů. O tom, že nás čeká ekonomický útlum, už asi nikdo nepochybuje. Koneckonců byl již delší dobu očekáván (viz např. [zde](#)). Kdo by však ještě před pouhým čtvrt rokem hádal, že jej způsobí věc viditelná pouze elektronovým mikroskopem?

Nekonečný ekonomický růst v podmínkách omezených přírodních zdrojů – pro čtenáře environmentálně alespoň trochu vzdělané mnohokrát vyvrácený mýtus. Jak dobře známo, každý hospodářský útlum doprovází dílčí zlepšení životního prostředí. Je mi jasné, že je velmi obtížné vnímat tuto skutečnost pozitivně. Jednak proto, jaké škody pandemie napáchala a ještě zcela jistě napáchá na lidských životech, jednak proto, že na fungujícím hospodářství jsme všichni více či méně závislí. Pokud ale posloucháme i hlas přírody, musíme spatřovat pozitivní konotace. Zejména s ohledem na možný nový směr, kterým se můžeme na cestě z krize vydat. A to i navzdory lakonickému prohlášení ministra Karla Havlíčka o odstoupení naší země od vize tzv. green deal (zeleného údělu) o snižování emisí skleníkových plynů (viz [zde](#)). Celou situaci, kdy několikátý denní výpadek některých výrobních a spotřebních odvětví způsobí útlum celého systému, můžeme vnímat jako ukázkou neudržitelnosti našeho konání (viz také [zde](#)). Pevné hospodářství připomíná více než cokoli jiného pověstný domeček z karet.

Karanténa a ostatní ochranná opatření připomněla těm, kteří naslouchali, možná ještě něco dalšího. To, na co jsme při honbě za ekonomickými výsledky zapomenuli – obrácení se k sobě samým, našim blízkým, našim zálibám, volnému času, sounáležitosti a nekonzumním věcem. Přál bych si, abychom si z této obtížné doby vzali i toto pozitivní poselství. -jj-

O síle zájmu a úsměvu

Dnes, těsně před uzávěrkou dubnového čísla Kompostu (23. 3.), je už jasné, že předjaří 2020 se přiřadilo k nejvýznamnějším předělům našich životů. I ti, komu už dříve bylo vlastní pohlížet na příjemné záležitosti vděčně a na nepříjemné jako na příležitost k poučení, si teď uvědomují to všechno v daleko větší intenzitě. A dál? Budeme vědět, jak v nové situaci co nejlépe využít to všechno, co do nás vložila minulost? A co nám k tomu napovídá probouzející se okolní příroda?

Život v ní teď na jaře doslova kypí a na první pohled není tak úplně patrné, že kdo z rostlin a živočichů ten svůj právě končí, odevzdává jej všem, kdo jej převezmou. I když o tom všichni víme, obvykle na to nechceme myslet. Ani na to, že i my sami žijeme z životů jiných a že v tom zacházíme dále než ostatní tvorové. Mám na mysli jak potravu nebo prostor námi na Zemi zabraný, tak i to, co nám ze svého času a tím i ze sebe dávají druzí lidé. Víme to už dlouho, ale k větší střídmosti a samostatnosti docházíme, nedobrovolně, skoro všichni až teď, i když jsme se mohli rozhodnout sami a včas.

Topol Hvězda, foto -ah-

Některá podobenku byste mohli nalézt v pohlednicovém souboru „Památne stromy Strakonicka“ z roku 2004, vydaném při příležitosti [Roku stromu](#). Tehdy bylo vyhlášeno několik soutěží a konaly se nejrůznější akce, vycházely články o dřevinách a konkrétně o topolech napsala Mgr. Jaroslava Mrůzková ve stati „Červenec – měsíc topolu“ (viz [zde](#)).

Věk Hvězdy se odhadoval na více než sto roků – a to je u topolu hodně. Patří k dřevinám rychle rostoucím, a proto krátkověkým. Tak trochu jsme se s ním loučili už několik let, protože v červenci 2015 jej větrná smršť připravila o část koruny a bylo na něm vidět, jak obtížně se s tím vyrovnává. Po jeho pádu do vody jsme mohli vidět

poškozené dřevo a je vlastně s podivem, že se kmen dokázal tak dlouho udržet pohromadě. Jako kdyby jej podpíral zájem kolemjdoucích dětí i dospělých a jejich úsměvy. Přála bych totéž i všem ostatním (včetně lidí, samozřejmě), s kým se v našem městě setkáváme. Místo lhostejnosti vstřícnost a porozumění. A poděkování za všechn společný užitek a radosti, ať jsou některé z nich třeba i jen drobné a nenápadné...

*Tady dřív stával topol Hvězda,
na břehu vedle lávky přes náhon,
a i když se to možná nezdá,
pro mnohé z nás byl ještě víc než strom.*

*Byl krásná osobnost, měl svoji tvář a dobré jméno,
všechny nás těšival a každý ho měl rád.
Není tu po něm nic, co je snad nesplněno.
A za nás ostatní? S povděkem vzpomínat. -ah-*

Urbex - Místa, která si příroda bere zpět (6.)

Zmapovat všechny urbexy a brownfieldy v rámci ČR je prakticky nemožný úkol. Situaci komplikuje nejen jejich množství a různý charakter, ale také vlastnická práva a nejasná definice toho, o které plochy nebo objekty se vlastně jedná. Vnést do tohoto tématu alespoň rámcově nějaký systém, zhodnotit fenomén statistickou řečí čísel a upozornit na některé zajímavé souvislosti – to všechno jsou cíle dnešního pojednání.

Jak už jsem uváděl v úvodu seriálu, pojem urbex v užším slova smyslu představuje spíše zájmovou oblast zkoumání a fotografování opuštěných staveb, průmyslových areálů a dalších urbanistických prvků. Vzhledem k jejich dokumentování nezávisle na vůli majitelů je jejich přesný výčet prakticky vyloučen. „Mapování“ se věnuje několik webů, kde můžete spíše nahlédnout pod jejich pokličku s estetickým záměrem – např. [zde](#), [zde](#) nebo [zde](#). Řada z takových projektů je anonymních nebo neuvádí přesnou lokaci jednotlivých míst. Výjimkou je unikátní web <https://prazdnedomy.cz/>, který obsahuje mapový podklad s přesnou polohou, dalšími charakteristikami objektů a umožňuje tematické filtrování. Ke každému místu jsou navíc posbírány bližší informace, odkazy, fotografie nebo videa, pokud jsou k dispozici. Stránky jsou určitě využitelné nejenom návštěvníky, ale i případnými zájemci o rekonstrukci (k čemuž slouží záložka [K záchraně](#), která filtruje objekty k prodeji).

Trochu odlišnou, i když příbuznou a prolínající se kategorií urbexů, jsou brownfieldy – tzn. rozsáhlejší nevyužívané plochy v městské zástavbě. U těch už je mapování přesnější, neboť jsou v hledáčku některých zájmových skupin. Developeři takové objekty vyhledávají pro jejich dobrou polohu většinou v širších centrech měst a tedy dobrou dostupnost a existenci inženýrských sítí přímo v místě. Co může být komplikací v jejich dalším využití, je ekologická zátěž existující v některých brownfieldech, zejména těch průmyslových. Městská zastupitelstva zde vidí potenciál rozvoje, finančního zisku a nejrůznějšího využití „ladem“ ležících atraktivních ploch. Na komerční znovuvyužití můžeme nahlížet pozitivně v souvislosti se vznikem nových areálů „na zelené louce“. Regenerace brownfieldů část tohoto tlaku absorbuje, i když pochopitelně na úkor vlastních ekologických pozitiv takových ostrovů v městské zástavbě. Problematika je samozřejmě komplikovanější, avšak nakonec stejně promlouvají finance.

Ruiny továrny Praga ve Vysočanech, foto Leotard

Ministerstvo průmyslu a obchodu si vzalo tuto kapitolu za svou a do roku 2023 mají být do proměny brownfieldů napumpovány asi 2 miliardy Kč (viz [zde](#)). Podpora se týká pouze ploch ve vlastnictví měst a krajů. V rámci celé republiky je uváděn celkový počet kolem brownfieldů 11 tisíc s celkovou plochou zhruba 38 tisíc hektarů, jen v Praze je to asi 1400 hektarů (jde např. o prostor bývalého Nákladového nádraží Žižkov nebo průmyslový areál ve Vysočanech). Potenciál je to tedy vskutku obrovský. Na druhou stranu mnohdy megalomanské plány investorů přicházejí do kolize se zájmy místních, pro které jsou plochy v centru Prahy takřka jediným možným místem odpočinku. Nemluvě o architektonických a památkových hodnotách některých staveb.

Mapováním brownfieldů se v rámci ČR zabývá agentura CzechInvest. Je autorem přehledové národní databáze s vytipováním těch, které jsou připraveny k případné investici – jedná se pouze o zhruba 500 ploch, tedy zlomek celkového počtu (viz [zde](#)).

Regenerace brownfieldů je mnohovrstevnou záležitostí, ve které asi není ideální ani jeden z těchto extrémních přístupů. Jejich živelná proměna v nové průmyslové nebo rezidenční komplexy neúměrně navýší ekologickou zátěž městských center a odstraní z nich hodnotné přírodní prvky a

biotu na ně vázanou. Naopak jejich úplné opomíjení z důvodů finanční a technické náročnosti znovuvyužití může způsobovat rozmach nového záboru půdy v městských satelitech. Z čehož vyplývá, že ideální podobou by měla být zlatá střední cesta v podobě rozumných a šetrných investičních záměrů, případně proměna brownfieldů v komunitní a rekreační plochy s volným využitím okolními obyvateli. -jj-

Strýmka

V dubnu je nejvyšší čas na výsadbu stromků. Pokud máme v úmyslu vysazovat ovocnáče, které by zde měly plodit dalších padesát až osmdesát let, je nejlépe vysazovat vysokokmeny – staré ovocné odrůdy. Než vysokokmen naroste a začne rodit, potrvá to sice až 10 let, ale čím delší je období růstu/neplodnosti/mladosti, tím delší je období plodnosti/dospělosti – a úměrně s tím se oddálí i období stárnutí. Sady s vysokokmeny jsou mnohem šetrnější k půdě a prospěšnější zdravému životnímu prostředí. Travní porost pod stromy můžeme snáze ošetřovat nebo nechat vypásat ovce. Ovce udržují travní porost ve vyhovující výšce, ale nechají také odkvést a vysemenit byliny, spasou ostříhávané větvičky z letního řezu, a navíc půdu pohnojí a provzdušní svými kopýtky. Stromky je však potřeba mít dobře ochráněné pletivem.

Foto Dana Kindlmannová

nám nemusí vzejít odrůda s plody té chutě a velikosti, jako měly plody, ze kterých jsme jádérka vyseli, protože tyto plody mohly být potomky několika odrůd, jež se spolu v předchozích generacích zkřížily.

Většina chuťově zajímavých odrůd těž neumí vytvořit rovný, pevný kmen a odolný strom. Na pravokořenné pěstování nebo na napěstování podnoží se ale dobře hodí Strýmka. Je to dobře rostoucí, odolná zimní odrůda s chutnými, soudkovitými, žíhanými plody. Poznáme ji snadno, úzká stopeční jamka bývá zavalena svalcem. Je sice pravda, že mnozí o Strýmce tvrdí, že plody tak, jak se na podzim do sklepa uloží, se v červenci ve stejném stavu najdou a odnesou na kompost. Mně však – asi proto, že nemám ráda výrazné aromatické chutě – její sladce navinulá, šťavnatá a chrupkavá dužnina přijde vhod. Je to velmi skromná odrůda, vhodná i do drsnějších, větrných poloh, ale najdeme ji ve všech ovocnářských oblastech. Pokud kolem silnic vidíme vzrostlé stromy s pěknou korunou a plody i v zimním období, jsou to Strýmky. V ovocných sadech a zahradách už byla převážně nahrazena jinými, méně vzrůstnými a sladšími odrůdami. Protože i ovocné výsadby okolo silnic jsou káceny, i tato dříve hojná odrůda pomalu mizí a je potřeba ji znova vysazovat.

Strýmka a strýmka červená (dole), foto Dana Kindlmannová

Vysokokmeny ale bohužel často v zahradnických centrech ke koupi nejsou. Pokud je neseženeme přímo od pěstitelů, je nejlépe koupit špičák a vysokokmen si na něm zapěstovat sami až v letech následujících po výsadbě. Odstraňováním letorostů na kmínku můžeme vytvořit korunky v potřebné výšce. Pokud na plodící ovocné stromy nijak nechvátáme, můžeme si sazenice také vypěstovat sami z jader plodů. Je však třeba si uvědomit, že ze semen

Strýmka, foto Dana Kindlmannová

vzrostlé stromy s pěknou korunou a plody i v zimním období, jsou to Strýmky. V ovocných sadech a zahradách už byla převážně nahrazena jinými, méně vzrůstnými a sladšími odrůdami. Protože i ovocné výsadby okolo silnic jsou káceny, i tato dříve hojná odrůda pomalu mizí a je potřeba ji znova vysazovat.

Pro výsadby ve volné krajině, na různé nechráněné lokality, do ne zrovna dobrých, neúrodných půd, je Strýmka nejvhodnější odrůdou. Dobré je také, že je velmi plodná a její plody nehnilí, netrpí monilií a vydrží i pod sněhem až do jara, takže v zimním čase dobře poslouží jako potrava ptactvu i divoké zvěři. Je také nenáročná na řez, mrazuvzdorná a rezistentní vůči některým chorobám, dobře se osvědčila i v ekologickém pěstování. Nutno ale dodat, že je špatný opylovač, a tak k jejich výsadbě musíme vysadit i jinou odrůdu kvůli opylení. Mohou to být např. [Ananasová reneta](#), [Baumannova reneta](#), [Bernské růžové](#), [Coxova reneta](#), [Malinové holovouské](#), [Malinové hornokrajské](#), [Ontario](#), [Parména zlatá](#) nebo [Průsvitné letní](#).

Na Velešínsku se setkávám i s klonem Strýmky červené, která tvoří menší stromy i menší, červeněji vybarvené plody, a naopak i s mohutnými kmeny a velkými plody Strýmky velké. V dnešní době, kdy je zimní období nevyzpytatelné, jaro teplé a suché s pozdními mrazíky, přičemž léta jsou horká, doporučuji chránit a vysazovat Strýmky, jejichž kořeny si pro vodu sáhnou i hluboko do země. Z jejich plo-

dů doporučuji sbírat jádřerka, a ta rozsěvat v krajině či z nich vypěstovat sazenice. Pokud je pak vysadím i s kořenovým ballem, mají dobrou šanci ujmout se, přežit období nepřízně a vyrůst ve zdravé ovocné stromy. **Dana Kindlmannová**

Soumrak piva v PETkách?

Pozitivní informaci vyslal začátkem letošního roku do světa jediný český pivovar ve vlastnictví města - Strakonický Dudák. Během příštího roku by chtěl zcela ustoupit od stáčení zlatavého moku do plastových lahví. I když se to týkalo jenom některých vedlejších pivních edicí (cca 0,5 % celkového výstavu), strakonický pivovar by rád nabídl zákazníkům roční přechodné období se skleněnou alternativou a poté by chtěl od plastů ustoupit zcela. Nefiltrované pivo Sklepák by se poté mělo prodávat jen v zálohovaných patentních lahvích (více viz [zde](#)). Pivovar Dudák se tak připojuje k celonárodnímu trendu, který koncem minulého roku oznámil např. i pivovar Gambrinus (viz [zde](#)). Těžko odhadovat, nakolik jsou tyto změny podmíněny "zelenějším" uvažováním pivovarů, nebo jsou řízeny čistě tržními mechanismy, tedy klesající poptávkou po pivu v plastu. Radost z tohoto vývoje by tak mohla být utlumena přesunem zájmu směrem k pivu v hliníkových plechovkách, což není z ekologického hlediska příliš výrazná změna k lepšímu. **-jj-**

Večer s dokumentem – 74. díl – Svobodný prales

"... Když nebude svoboda lesa, nebude ani svoboda člověka..." - tato věta z dokumentu "Svobodný prales" z cyklu "Nedej se!" (viz [zde](#)) zní hezky, ale není to jen taková líbivá, prázdná fráze? Kdo za ní stojí? Není to třeba romantický snílek, uvažující o přírodě ve městě nad počítačem? Mluví vůbec o něčem konkrétním, co se v praxi už osvědčilo?

Říká vám něco jméno Ing. Miroslava Janíka ze Základní organizace ČSOP Kosenka? Možná jste o něm někdy něco četli (např. [zde](#), [zde](#) nebo [zde](#)). Nebo si pamatujete na jiný dokument "Nedej se!", který byl právě o něm (a o MVDr. Jaromíru Bláhovi) a také už prošel naším seriálem "Večer s dokumentem" (viz [zde](#)). Mluvil tehdy (v roce 2015) o ochraně unikátních květnatých luk v Bílých Karpatech, ale i o lesích - a mezi nimi o Ščurnici, nazvané po místní studánce. Tehdy se teprve začínalo s tím, že dobrovolníci posílali peněžité dary a pomáhali tak vyvázat toto území z vlivu čistě lesnického přístupu, zaměřeného na hmotný zisk. Od té doby do vzniku dalšího dokumentu (2019) zde došlo v rámci kampaně "Místo pro přírodu" (viz [zde](#)) k vybrání 3,5 milionu Kč a díky tomu k rozšíření vykoupeného území na rozlohu 37 ha. Pan Janík má tedy vyzorováno, co to přineslo a jak inspirující to může do budoucna být.

A co říká o té svobodě? "... Hlavní poslání té Ščurnice, jak to vnímám, je to, že se ten les nechá žít. Vždycky, když přijdu do jakéhokoliv lesa, ať je to kdekoliv, tak cítím tu energii stromů... A i když ta jedle spadne, nebo jakýkoliv jiný strom, tak tam zůstane a vytvoří domov pro další hmyz, živočichy, a ten les funguje, jak má, a tvoří takový základ pro mnohem širší oblast než je Ščurnica sama, protože les potřebuje mnohem větší plochu než pár hektarů, aby vlastně fungoval jako jeden organismus."

Slova pana Janíka jsou v dokumentu doprovázena záběry na zdravý, různověký smíšený les. A také na jeho okolí, na valašskou krajinu připomínající pestrou mozaiku.

"... Můžu pozorovat všechno, jak ten les stoupá a pomalu mě pohltí a jde to až nahoru do nebe... A nad tím vlastně ještě to nádherné moře toho vzduchu... Tady už vidíme nastupující buky,

Foto -ah-

tady je javor, jedle... Což byl v minulosti základ takzvaného selského lesa, výběrového lesa, že hospodář bral jenom to, co potřeboval, nedělal žádné holosečné těžby... Ščurnici považují za průkopnický projekt svého druhu..."

V dokumentu se hovoří i o tom, že ne všichni místní obyvatelé význam Ščurnice chápou. Byla ale natočena slova několika z těch, kteří porozuměli. Například:

"... Moje babička mi vždycky říkala: Pamatuj si, ogare, kde sa kdo zrodí, tam sa aj hodí. A já bych to nevztahoval jen na lidi, ale vztáhnul bych to i na zvířata, i na stromy..."

Věřím, že dokument o Ščurnici dokáže potěšit každého, kdo jej uvidí. Je to něco nádherného, dozvědět se o něčem, co se daří a co není lidem vnuceno, co vzniklo spontánně, pro les a jeho obyvatele i pro naši společnou radost. Můžeme k tomu přispět vlastními dary, šířením informací nebo třeba snahou vytvořit podobné místo ještě i někde jinde, blíž k vlastnímu domovu. Přispěli bychom tím k ozdravení krajiny - a zároveň i sebe. Tak, jak o tom v dokumentu mluví místní mladý umělec, výrobce dřevěných hudebních nástrojů:

"... Technika vlastně člověka osvobodila od mnohé těžké práce. Akorát ten čas, který jsme získali, ve všeobecnosti využíváme hlavně na to, abychom dále urychlili svůj ži-

vot. A nevede to k tomu, že by vlastně nastalo nějaké uvolnění pro práci toho lidského ducha, pro umění, pro věci, které vlastně nás povznášejí... Právě proto vidím hodnotu té Ščůrnice, že i kdyby nic jiného, tak je to prostě kousek země, kde může být zjevené něco, co nese v sobě moudrost, která jinde se už najít nedá..." Podrobnější verzi článku s delšími ukázkami si můžete přečíst [zde](#). -ah-

Pozvánky - duben 2020

Veškeré akce ŠK jsou až do odvolání pozastaveny. Aktuální vývoj můžete sledovat v přehledu akcí [zde](#).

Drobné smetí

Populace šumavských rysů mírně roste

Během rozsáhlého monitoringu česko-německo-rakouského pohraničí v sezóně 2017/18 bylo zaznamenáno celkem 107 dospělých rysů. Dá se usuzovat, že celá populace má mírně rostoucí tendenci. Více se dočtete [zde](#).

Most bez cirkusů se zvířaty

Most se stal dalším městem, ve kterém nebude umožněn pronájem městských pozemků cirkusům se zvířaty. V anketě, kterou uspořádalo vedení města, se 87 % dotázaných vyslovilo pro další nepronajímání k těmto účelům. Více informací viz [zde](#).

Výsledky druhé Ptačí hodinky

O víkendu 10.-12. ledna 2020 proběhl druhý ročník sčítací kampaně ptactva na krmítkách. Podrobné výsledky jsou k dispozici [zde](#).

Prezident posvětil přísnější tresty za týrání zvířat

Novelu trestního zákoníku, která zvyšuje tresty za týrání zvířat a zavádí nový trestný čin chov zvířat v nevhodných podmínkách, podepsal prezident Miloš Zeman. Legislativní úprava by měla pomoci v boji proti tzv. množírnam. Více viz [zde](#).

V soutěži o nejkrásnější evropský strom zvítězila borovice z ČR

V rámci ankety Evropský strom získala nejvyšší počet hlasů Chudobínská borovice od Vířské přehrady. Je to poprvé v deseti-leté historii ankety, kdy zvítězil český strom. Více informací naleznete [zde](#).

Česko má zpracovaný program péče o vlka obecného

Materiál, který reaguje na rostoucí počty vlka v české krajině a který by měl pomoci řešit konflikty s tím vznikající, zpracovalo MŽP. Více se dozvíte [zde](#). Program je v elektronické podobě k dispozici [zde](#). -jj-

Literární okno

Obojživelníci a plazi České republiky – Jiří Moravec

Atlasů mapujících tyto dvě skupiny naší fauny už u nás pár vyšlo. Naposledy před deseti lety stejnojmenný titul Ivana Zwa-cha. Za zmínku také stojí ještě úžeji zaměřená publikace Jaromíra Maštery Vajíčka a larvy obojživelníků České republiky. Jiří-mu Moravcovi se v loňském roce podařilo dát dohromady práci, která má nezpochybnitelné odborné kvality a zároveň cílí na široké spektrum čtenářů.

Velká část amatérských pozorovatelů přírody nemívá problém s poznáváním známějších druhů naší fauny, ale konkrétněji pak třeba u obojživelníků tápe s hůře rozlišitelnými taxony – typicky třeba „hnědí“ a „zelení“ skokani. Nejen řešení těchto komplikací kniha přináší. Zahuštěnou encyklopedickou formou bez zbytečných kudrlinek nabízí přehled všech druhů obojživelníků a plazů vyskytujících se na území ČR. Včetně těch, jejichž areály výskytu sem zasahují pouze nepatrně nebo i druhů vypuštěných nebo uniklých ze zájmových chovů, uchycených a pravděpodobně se rozmnožujících na území republiky (želva nádherná).

Co je na tomto atlasu bezkonkurenční, jsou určitě prvotřídní fotografie. Často se můžeme u podobných prací setkat s tím, že dostatečně nevystihují specifika a proměnlivost druhů. Tady se to podařilo na jedničku. A to zejména díky velkému množství snímků ke každému taxonu, kvalitně zachycenému pohlavnímu dimorfismu, nejrůznějším barevným odchylkám nebo rozdílům mezi zvířaty různého věku, případně i v různých biotopech. Pokud si osvěžíte základní zoologické a morfologické pojmy, velmi výstižný je popis stavby těla a barevných charakteristik. Následuje vždy popis rozšíření, biologie a biotopů. U obojživelníků jsou pak rozebrány velmi nepatrné rozdíly mezi pulci většiny našich druhů, což už je poměrně pokročilá záležitost.

Kniha se nepouští do přílišného rozboru ohroženosti těchto dvou skupin fauny, tím se zabývají jiné publikace. Podařilo se jí však popsat naše obojživelníky a plazy jako velmi zajímavé, rozmanité a atraktivní živočichy. Vnímavý pozorovatel již ze samotného popisu nároků jednotlivých druhů musí všeobecné zásady jejich ochrany sám odvodit. A co může k ochraně samotné přiblížit více než lepší znalost a bližší kontakt... i když zprvu zatím prostřednictvím obrázků a textu na lesklém křídovém papíře. -jj-

Dubnová krajina Jirky Wagnera

Duben je měsícem čtvrtým. Jaro nastupuje. Obzor rámují bílé nadýchané obláčky kvetoucích trnek. Sníh i mrazík může ještě nakrátko překvapit, ale jen nakrátko. Sbohem, zimo! Pampelišky opanují louky, blatouchy břehy potůčků. Co by byl duben bez Velikonoc! Mladé kopřivy do nádivky. Studená voda. Přes třásně dešťových přeháněk vidíme modrou oblohu. Jiří už budí hady a štíry. Všechno se mění. Tak i tak. *Aprílové počasí jsou časy a nečasy.*

Foto Jiří Wagner

BRUČIVÝ ČMELÁK

jen kolem mě.
Nic nemám
a on nic nechce.

(velikonoční vzkříšení)

ZRNKA PŠENICE
v zemi.
Na zázrak čekám

DUBNOVÁ MRAČNA

v dálce zkoušejí
první
letošní bouřku.

HLE, DUHA, KTERÁ
se objevila
v polích.
Šperk podvečera.

RÝPÁM ZÁHONY.

V zemi do klubička
spal
slepýš stočený.

Odebíráme pro vás Sedmou generaci

Populární sociologicko-ekologický dvouměsíčník Sedmá generace bude od prvního letošního čísla k dispozici ke klasickému půjčování v Ekoporadně při Šmidingerově knihovně. Stali jsme se jeho předplatiteli, a pokud i vy upřednostňujete získávání alespoň části environmentálních novinek z voňavého recyklovaného papíru, 7.G tu

každé dva měsíce bude pro vás (včetně několika loňských čísel). Pokud ještě magazín neznáte, můžete se o jeho kvalitách přesvědčit třeba prostřednictvím starších článků v elektronické podobě na webu <https://www.sedmagenerace.cz/>. -jj-

Listovka

Zneužitá svoboda

Přiznám se, že jsem dost rozladěný z toho, jak přistupujeme k některým problémům naší společnosti. Bereme za samozřejmost kdekoliv odhozené nedopalky cigaret, všudypřítomné plastové obaly, které se stávají trvalou součástí naší zeleně a dokonce i vodních toků, jsme nevíšaví k nejrůznějším druhům agresivity a vandalství. Jak uvádí Alice Millerová v publikaci Opomíjený klíč, kterou vydalo nakladatelství Lidové noviny v roce 2001:

„Krutosti se lze postavit jen tehdy, jestliže ji jako krutost dokážeme vnímat. Pokud v celém dětství chybí jakákoliv alternativa k tvrdosti, násilí, tupému vykonávání moci a chladu, pokud se pohrdá jakýmkoli projevem slabosti, něhy nebo vitality, je vykonávané násilí vnímáno jako něco naprosto správného.“

Svobodu lze definovat jak prostor pro rozvoj člověka, pro rozvoj jeho osobnosti. Pokud ale dnes mluvíme o svobodě, neubráním se pocitu, že máme na mysli zejména hmotné statky člověka – svobodu podnikání, cestování, možnosti vydělat si dostatek peněz a koupit si, co si kdo přeje. Jenomže to je pouze jednostranný pohled na svobodu. Zapomínáme, že pojem svoboda má především rozměr duchovní. A tak je zcela běžné, že „svobodu“ využíváme k bezohlednému drancování přírodního bohatství, že v rámci „svobody slova“ veřejně urážíme, napadáme a ponižujeme kdekoho, aniž ten, na koho útočíme, se může bránit, dobrat se omluvy či adekvátní nápravy. Jsme příliš zhýčkaní, zahledění do sebe, neradi se podřizujeme. A co je hlavní, máme pocit, že můžeme všechno a nemusíme nic. Nevím, jak komu, ale mně je z toho smutno.

Petr Šulista

Co jsme jenom zač?

*Proč vždy, až nastane pohroma,
v duši své člověk světlo má?
Proč nikdo nepomůže ženě,
ptám se vás zcela otevřeně,
když lump napadne ji?
Někteří se smějí.*

*Svědomí – zbytečná potřeba,
mít z něho hrůzu netřeba,
o sebe starat se je móda,
neštěstí druhých, jejich škoda,
nám lhostejný je pláč.
Ach, co jsme jenom zač?*

Foto -jj-

Zdraví a strava

Chuťovky k pivu

Že se dá zdravě mlsat i k pivu? Nevěříte? Sice byl náš kurz stižen takřka v polovině uzavřením škol a tedy i naší cvičné kuchyňky, ale od toho tu jsou recepty.

Topinková pomazánka

Ingredience: slunečnice (1/4 šálku), sušená rajčata v oleji - polovina 300 g sklenice včetně oleje (cca 8 rajčat + 75 ml oleje), česnek (1-2 stroužky), sůl (1/2 lžičky)

Postup přípravy: Slunečnici nasekáme v sekáčku nebo umeleme v mlýnku na mák. Ostatní ingredience přimixujeme v sekáčku.

Špenátové mini housky (12 ks)

Ingredience: špenátový protlak (450 g), pšeničná celozrnná hladká mouka (400–500

Foto -jj-

né vody doměkka. Na pánvi na malém množství oleje orestujeme cibuli, do které přidáme pokrájené žampiony. Lehce osolíme, pár minut restujeme a v závěru přidáme sójovou omáčku. Směs přidáme k uvařeným slitým fazolím a společně umixujeme. Smícháme s quinoou, vše necháme dobře vychladnout a přidáme všechny zbývající ingredience - posekané vlašské ořechy, utřený česnek, koření, olej a škrob. Dle chuti osolíme. Tvoříme menší burgery velikosti připravených housek, kládeme na pečicí papír a pečeme při 200 °C zhruba 30 minut.

Žitné tyčky

Ingredience: celozrnná žitná hladká mouka (200 g), voda (cca 100 ml), rostlinný olej (2 lžíce), sůl (1/2 lžičky), mletý koriandr (lžička), prášek do pečiva (lžička), na posyp sezam, len apod.

Postup přípravy: Z uvedených ingrediencí vypracujeme těsto. Dělíme jej na malé kousky, z kterých pak válíme asi 5 mm silné nudle. Obalujeme v sezamu a pečeme při 180 °C 15-20 minut. -jj-

g), cukr (lžička), sůl (lžička), rostlinný olej (2 lžíce), droždí (1/3 kostky)

Postup přípravy: Špenátový protlak necháme rozmraznout, důkladně z něj slijeme vodu a necháme ho ohřát na pokojovou teplotu. Přidáme sůl, cukr, olej a droždí. Postupně přimícháváme mouku až do vytvoření vláčného těsta. Necháme alespoň hodinu kynout do zdvojnásobení objemu. Tvoříme menší housky, které pečeme při 180 °C 15-20 minut.

Burgery z černých fazolí a quinoay

Ingredience: černé fazole (šálek), červená quinoa (1/2 šálku), žampiony (cca šálek), 2 středně velké cibule, vlašské ořechy (1/4 šálku), česnek (5 stroužků), majoránka (lžíce), drcený kmín (lžička), pálivá paprika (lžička), sůl (lžička), rostlinný olej (2 lžíce + pod cibuli), sójová omáčka (2 lžíce), škrob (5 lžic)

Postup přípravy: Fazole alespoň na 8 hodin namočíme. Slijeme a vaříme v nové vodě doměkka. Quinou uvaříme v trojnásobném množství osolené vody doměkka.

Ing. Jan Juráš -jj-

Ekoporadna při ŠK, Informační centrum neziskových organizací, Husova 380, Strakonice

Po, St: 7:30 - 16:00, Út, Čt: 12:00 - 16:00,

Pá - po domluvě

tel.: 380 422 721, 721 658 244

E-mail: jan.juras@knih-st.cz

Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Strakonice, Zámek 1

www.csop-strakonice.net

E-mail: posta@csop-strakonice.net

Kompost - Strakonický měsíčník o ochraně přírody

Příspěvky v tomto čísle - Jan Juráš, Alena Hrdličková (-ah-), Dana Kindlmannová, Jiří Wagner, Petr Šulista

Grafika - Jan Juráš

Logo Kompost - Monika Březinová

Kresby - Ivana Jonová

Jazyková úprava - Jan Juráš

Kontakt - jan.juras@knih-st.cz, 380 422 721

Publikované články vyjadřují výhradně názory autorů

Anticopyright 2020

ŠMIDINGEROVA
KNIHOVNA
STRAKONICE